

ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ ТА ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ ПІДРОБЛЕННЯ ДОКУМЕНТІВ, ПЕЧАТОК, ШТАМПІВ ТА БЛАНКІВ, ЇХ ЗБУТУ ЧИ ВИКОРИСТАННЯ

Досліджено особливості виявлення та початкового етапу розслідування підроблення документів, печаток, штампів та бланків, їх збуту чи використання. Запропоновано алгоритм дій на початковому етапі розслідування цього злочину.

Ключові слова: виявлення, розслідування, слідчі (розишукові) дії, підроблення, документи, печатки, штампи, бланки.

Постановка проблеми. Останнім часом в Україні простежується тенденція щодо значного збільшення документообігу, пов'язаного з виникненням ринкових відносин і значним поширенням сучасної техніки друку. Це, зі свого боку, викликало значну злочинну активність, спрямовану на неправомірне використання і підробку документів, печаток, штампів та бланків. Внаслідок цього перед науковцями і практичними працівниками постало питання щодо вдосконалення існуючих і створення нових методик проведення досліджень, надання рекомендацій стосовно особливостей виявлення та початкового етапу розслідування підроблення документів, печаток, штампів та бланків.

Стан дослідження. Проблемою методики розслідування окремих видів (груп) злочинів займалися такі вчені: П.Д. Біленчук, І.О. Возгрін, Ю.М. Грошевий, І.І. Когутич, В.А. Колесник, С.А. Шейфер, В.Ю. Шепітько, І.М. Якимов та ін.

Метою статті є з'ясування особливостей виявлення та початкового етапу розслідування підроблення документів, печаток, штампів та бланків

Виклад основних положень. Більшість науковців у криміналістичній методиці розслідування поділяють його на етапи: початковий, подальший, заключний, дотримуючись позиції, що на початковому етапі слідчий проводить першочергові невідкладні слідчі дії [1, с. 538; 2, с. 354; 3, с. 240]. І.О. Возгрін відмічає, що початковий етап розсліду-

вання має деякі особливості, оскільки першочергові невідкладні слідчі дії слідчий проводить невідкладно, безперервно, в обмежений строк, з метою вирішення як загальних, так і специфічних завдань досудового розслідування [4, с. 57–58]. Він вказує, що визначити строк для всіх випадків першочергового етапу розслідування неможливо [4, с. 58], як, на нашу думку, неможливо також конкретно визначити, які саме слідчі (розшукові) дії слід віднести до першочергових невідкладних слідчих (розшукових) дій, оскільки це залежить від особливостей конкретного кримінального правопорушення. Тому вважаємо за доцільне розглянути особливості виявлення та початкового етапу розслідування підроблення документів, печаток, штампів та бланків.

Особливістю виявлення та початкового етапу розслідування підроблення документів, печаток, штампів та бланків є те, що отримання інформації про вчинення такого кримінального правопорушення відбувається здебільшого не через надходження заяв чи повідомлень громадян, а шляхом самостійного виявлення слідчим, прокурором, іншою уповноваженою службовою особою з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про його вчинення. Під будь-яким джерелом розуміється отримання інформації слідчим, прокурором про певне кримінальне правопорушення під час досудового розслідування іншого кримінального правопорушення або співробітниками оперативних підрозділів за результатами проведення заходів, спрямованих на встановлення особи, яка вчинила злочин, надходження інформації з інших органів державної влади, засобів масової інформації під час виконання покладених на них законом обов'язків [1, с. 528]. Тому видається, що в більшості випадків виявлення підроблення документів, печаток, штампів та бланків повною мірою покладається на працівників правоохоронних органів під час здійснення їх професійної діяльності. Тому уповноважені особи мають володіти знаннями щодо основних елементів захисту справжніх документів, способу їх розпізнання, а також найдетиповіших способів підроблення документів, оскільки необхідно вміти виявляти ознаки як часткової, так і повної підробки документів. Виявлення часткової підробки справжнього документа здебільшого виявляються шляхом візуального спостереження документа. Виявлення документа, виготовленого шляхом повної підробки, пов'язано з певними труднощами, оскільки виявити такі ознаки без спеціальних знань положень нормативно-правових актів, які встановлюють вимоги щодо оформлення документа відповідного виду, неможливо, або кримінальне правопорушення виявляється в ході проведення оперативно-

розшукових заходів (наприклад, установлення місця виготовлення підроблених документів, печаток штампів та бланків), або шляхом порівняння підозрілого документа зі зразками справжніх документів. Крім цього, під час затримання особи з підробленими документами важливу роль виконують спостереження за особою, що надала документ, аналіз її зовнішніх ознак, віку та психологічної поведінки (нервування, тремтіння рук та ін.). Тому, проводячи первинний огляд документа, правоохоронцям доцільно дотримуватися таких правил: 1) вивчення змісту і його реквізитів; 2) перевірки наявності реквізитів, без яких документ не є дійсним, наявність достатньої кількості сторінок та порушення послідовності нумерації; 3) опитування пред'явника документа щодо наявних у ньому даних; 4) огляд матеріалу та реквізитів з метою виявлення ознак підроблення.

Здійснити затримання без ухвали слідчого судді, суду особи, в якій виявили підроблені документи, печатки, штампи та бланки, може і уповноважена службова особа, і кожна інша особа. Хто не є уповноваженою службовою особою і затримав особу, в якій виявили підроблені документи, печатки, штампи та бланки, зобов'язаний негайно доставити затриманого до уповноваженої службової особи найближчого органу внутрішніх справ або негайно повідомити останню про затримання та місцезнаходження особи, в якій виявили підроблені документи, печатки, штампи та бланки. Кожна особа, яка законно затримала особу, в якій виявили підроблені документи, печатки, штампи та бланки, може їх тимчасово в неї вилучити та зобов'язана одночасно із доставлянням затриманої особи до слідчого, прокурора, іншої уповноваженої службової особи передати їй тимчасово вилучені підроблені документи, печатки, штампи та бланки. Факт передання тимчасово вилучених підроблених документів, печаток, штампів та бланків засвідчується протоколом. Протокол про передання тимчасово вилученого майна складає уповноважена службова особа відповідно до вимог ст. 104 КПК України. Після складання протоколу учасникам, які брали участь у проведенні процесуальної дії, уповноважена службова особа надає можливість ознайомитися з його текстом. Зауваження і доповнення зазначаються у протоколі перед підписами. Протокол підписують всі учасники, які брали участь у проведенні процесуальної дії.

У разі затримання особи, в якій виявили підроблені документи, печатки, штампи та бланки уповноваженою службовою особою, остання повинна тимчасово їх вилучити і зобов'язана скласти відповідний протокол під час затримання або негайно після нього. Протокол

про тимчасово вилучене майно складає уповноважена службова особа відповідно до вимог ст. 104 КПК України. У разі затримання особи, в якій виявили підроблені документи, печатки, штампи та бланки уповноважена службова особа може провести обшук такої особи з метою тимчасового вилучення майна. Обшук особи проводиться, якщо є достатні підстави вважати, що вона переховує при собі предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження. Такий обшук особи належить до невідкладних слідчих дій та проводиться без попереднього рішення про це слідчого судді та самого слідчого [1, с. 600]. Обшук проводиться уповноваженою службовою особою тієї ж статі у присутності двох понятих, про результати якого складається протокол відповідно до вимог ст. 104 КПК України, де слід зазначити мотиви його проведення. Уповноважена службова особа зобов'язана забезпечити схоронність тимчасово вилученого майна. Документи, печатки, штампи та бланки мають зберігатися при кримінальному провадженні. У разі безпосереднього виявлення ознак злочину, передбаченого ст. 358 КК України, працівником правоохоронного органу складається рапорт, а якщо іншою особою, то пишеться заява, де зазначаються дані, які становлять зміст єдиного реєстру досудових розслідувань (далі ЄРДР) (ч. 5 ст. 214 КПК України).

Якщо у заяві, рапорті, всупереч вимогам ч. 5 ст. 214 КПК України, не наведено достатньої інформації про вчинене кримінальне правопорушення, то для її встановлення проводяться наступні дії: скерування вимоги до установ, підприємств, організацій про надання документів або відповідних даних тощо. Такі дії повинні бути виконані у строк не більше семи днів. При не підтвердженні під час перевірки обставин, які свідчать про вчинення кримінального правопорушення, відповідно до п. 1 або 2 ч. 1 ст. 284 КПК України виноситься постановою про закриття кримінального провадження [2].

Рапорт (заява), де зазначені обставини, які свідчать про вчинення злочину, передбаченого ст. 358 КК України, передається керівникові органу досудового розслідування, який доручає слідчому проведення досудового розслідування. Початком досудового розслідування є внесення відомостей до ЄРДР, які вносяться, не зволікаючи, слідчим, якому доручено проведення досудового розслідування. Здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до ЄРДР або без такого внесення не допускається. До моменту внесення відомостей в ЄРДР КПК України у невідкладних випадках дозволено проводити огляд місця події. Під невідкладними слід розуміти такі випадки,

у яких зволікання з проведенням слідчих (розшукових) дій може призвести до втрати матеріальних слідів кримінального правопорушення, знярядь і засобів його вчинення, втрати інформації про осіб, що його вчинили [1, с. 530]. Про початок досудового розслідування про виявлення підроблення документів, печаток, штампів та бланків слідчий невідкладно повідомляє прокурора. У разі необхідності виїзду слідчо-оперативної групи (далі – СОГ) на місце події (наприклад, для проведення огляду місця події з метою виявлення викинутого підробленого документа, печаток, штампів та бланків; фіксації відомостей щодо обставин вчинення підроблення документів, печаток, штампів та бланків; кваліфікованого вилучення речових доказів, встановлення свідків, а також встановлення і затримання особи, яка втекла після того, як у неї було виявлено підроблений документ чи бланк), його своєчасно організовує начальник територіального органу внутрішніх справ (далі ОВС).

Слідчий, як старший СОГ, на місці події керує діями членів СОГ та несе персональну відповідальність за якість проведення огляду місця події. Разом з членами групи слідчий проводить огляд місця події, у ході якого у встановленому законом порядку фіксує відомості щодо обставин вчинення підроблення документів, печаток, штампів та бланків, встановлює свідків, вилучає виявлені підроблені документи, печатки, штампи та бланки. Під час огляду місця події слідчому дозволяється вилучати лише речі і документи, які мають значення для кримінального провадження. Усі вилучені підроблені документи, печатки, штампи та бланки підлягають негайному огляду, опечатуванню із завіренням підписами осіб, які брали участь у проведенні огляду. Якщо огляд підроблених документів, печаток, штампів та бланків на місці здійснити неможливо, вони мають бути тимчасово опечатані і зберігатися слідчим у такому вигляді доти, доки не буде здійснено їх остаточне опечатування. Під час проведення огляду місця події слідчий має право заборонити будь-якій особі залишати місце огляду до його закінчення та вчинювати будь-які дії, що заважають проведенню огляду. Крім того слідчий або за його дорученням спеціаліст, який бере участь у проведенні огляду, має право проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани, схеми, виготовляти графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати та вилучати підроблені документи, печатки, штампи та бланки, що мають значення для кримінального провадження. Про фіксування огляду місця події за допомогою

технічних засобів слідчий зазначає в протоколі. Про проведення огляду місця події слідчий складає протокол відповідно до вимог ст. 104 КПК України.

Під час затримання особи з підробленими документами, печатками, штампами та бланками не завжди виникає необхідність у проведенні огляду місця події (наприклад, затримана особа, в якій виявили підроблене посвідчення, що надає право пільгового проїзду, відразу щиро кається в скоєному і бажає дати свідчення). Огляд місця події проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення, в такому випадку в його проведенні немає необхідності, оскільки він матиме доволі формальний характер і не дасть позитивних результатів у отриманні доказової інформації.

З метою ефективного збирання доказів при виявленні злочину, передбаченого ст. 358 КК України, доказування підроблення документів, печаток, штампів та бланків у багатьох випадках, на нашу думку, повинно розпочинатися з проведення першочергових слідчих (розшукових) дій. До них слід віднести: огляд місця події, допит підозрюваної особи, проведення обшуку, огляд речових доказів, призначення експертизи, допит свідків тощо.

Допит підозрюваного, як правило, проводиться відразу після затримання, огляду місця події за місцем проведення досудового розслідування або в іншому місці за погодженням із особою, яку мають намір допитати. Під час допиту підозрюваного насамперед з'ясовуються анкетні дані, які звіряються з документом, що посвідчує особу (паспорт, свідоцтво про народження тощо). Після чого особі роз'яснюються її права, обов'язки і порядок проведення допиту. У разі, якщо особа не володіє мовою, якою здійснюється кримінальне провадження, то до участі в допиті може бути залучений перекладач. Підозрюваний може відмовитися давати показання. Під час допиту може застосовуватися фотозйомка, аудіо- та/або відеозапис. Якщо підозрюваний погодився давати показання, йому пропонується розповісти про обставини вчиненого злочину. Про проведення допиту складається протокол, відповідно до вимог ст. 104 КПК України. Всі учасники слідчої (розшукової) дії мають ознайомитися зі змістом протоколу та підписати його.

Як захід забезпечення кримінального провадження КПК України передбачено *тимчасовий доступ до речей і документів (Глава 15 КПК України)*. Під час здійснення досудового розслідування підроб-

лення документів, печаток, штампів та бланків, їх збуту чи використання можуть виникнути питання про застосування тимчасового доступу до речей і документів як заходу забезпечення кримінального провадження. Тимчасовий доступ до речей і документів полягає у наданні стороні кримінального провадження особою, у володінні якої знаходяться такі речі і документи, можливість ознайомитися з ними, зробити їх копії, та вилучити їх (здійснити їх виїмку) (ч. 1 ст. 159 КПК України). Про тимчасовий доступ до речей і документів слідчий з клопотанням, погодженим з прокурором, має право звернутись до слідчого судді (ст. 160 КПК України). Тобто слідчий, під час складання клопотання, мусить мати точні відомості про речі і документи, на які планується отримати тимчасовий доступ. Крім того на нього покладається доведення великого обсягу фактів, без яких слідчий суддя може відмовити у задоволенні клопотання. А саме у клопотанні слідчий має довести наявність достатніх підстав вважати, що ці речі або документи:

- 1) перебувають або можуть перебувати у володінні відповідної особи;
- 2) самі по собі або в сукупності з іншими речами і документами кримінального провадження, у зв'язку з яким подається клопотання, мають суттєве значення для встановлення важливих обставин у кримінальному провадженні;
- 3) не становлять собою або не включають речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю (ч. 5 ст. 163 КПК України).

У разі подання клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю, слідчий крім обставин, передбачених ч. 5 ст. 163 КПК України, має довести про можливість використання як доказів відомостей, що містяться в речах і документах, та неможливість іншим способом довести обставини, які передбачається довести за допомогою цих речей і документів. У клопотанні також слід обґрунтувати необхідність вилучення таких речей і документів. Слід зазначити, що в даному випадку доводити обставину, зазначену в п. 3 ч. 5 ст. 163 КПК України, є недоречним, оскільки слідчим складається саме клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю. Проте, слідчий не завжди може володіти інформацією на момент ініціювання клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів стосовно точного місцезнаходження вказаних об'єктів у конкретної фізичної особи чи юридичної особи. А особливо у тому випадку, коли документи містять охоронювану законом таємницю, оскільки для того, щоб здійснити доступ до документів та речей чи здійснити їх виїмку, необхідно принаймні володіти інформацією які

саме речі чи документи необхідно вилучити, а також мати відомості про їх місце знаходження. Крім того, слідчий суддя при розгляді клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів здійснює судовий виклик особи, у володінні якої знаходяться такі речі і документи, крім випадку коли слідчий доведе наявність достатніх підстав вважати, що існує реальна загроза їх зміни або знищення. В такому разі клопотання може бути розглянуто слідчим суддею без виклику особи, у володінні якої вони знаходяться. Ухвала слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів має виконувати особа, зазначена у відповідній ухвалі. Оригінал ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів пред'являється володільцю речей або документів, вручається копія та пропонується надати до них доступ. Факт пред'явлення ухвали слідчого судді і вручення її копії засвідчується підписом володільця на оригіналі документа. Володільець речей або документів зобов'язаний надати тимчасовий доступ до зазначених в ухвалі речей і документів. У разі їх вилучення складається опис, копія якого вручається володільцю. При складанні опису зазначається назва вилучених речей або документів, кількість, матеріал з якого вони виготовлені, індивідуальні ознаки. На вимогу володільця документів має бути залишено копію вилучених документів. Копії вилучених документів виготовляються з використанням копіювальної техніки, електронних засобів володільця (за його згодою) або копіювальної техніки, електронних засобів особи, яка пред'являє ухвалу про тимчасовий доступ до речей і документів.

У ч. 1 ст. 166 КПК України передбачено наслідки невиконання ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів, де вказується, що у разі невиконання такої ухвали слідчий має право з клопотанням, погодженим з прокурором, звернутись до слідчого судді про проведення обшуку з метою відшукування та вилучення зазначених речей і документів.

Тому, чи доцільніше застосувати тимчасовий доступ до речей і документів, чи відразу провести обшук на початковому етапі досудового розслідування слідчий має вирішити залежно від обставин кримінального провадження.

Обшук проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення підроблення документів, печаток, штампів та бланків, відшукування знаряддя кримінального правопорушення (наявність технічних засобів, матеріалу, з якого виготовлялись підроблені документи, печатки, штампи та бланки тощо) чи встановлення місце-

знаходження розшукуваного (наприклад, у випадках наявності співучасників). Обшук житла чи іншого володіння особи проводиться на підставі ухвали слідчого судді.

Підстави для проведення обшуку мають бути достатніми, інакше слідчий суддя відмовляє в задоволенні відповідного клопотання. Виконання ухвали слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи слідчий має право доручити відповідним оперативним підрозділам ОВС, а в разі створення СОГ – конкретним співробітникам оперативного підрозділу, що включені до складу СОГ. Письмові доручення про проведення обшуку є обов'язковими для виконання працівниками оперативного підрозділу.

З метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, для участі в обшуку може бути запрошений спеціаліст. Обшук житла чи іншого володіння особи повинен проводитись із обов'язковим залученням не менше двох понятих, незалежно від застосування технічних засобів фіксування, в час, коли завдається найменша шкода звичайним заняттям особи, яка ними володіє, якщо тільки особа, яка проводить обшук не дійде висновку, що виконання такої умови може суттєво зашкодити меті обшуку.

Перед початком виконання ухвали слідчого судді особі, яка володіє житлом чи іншим володінням, а за її відсутності – іншій присутній особі повинна бути пред'явлена ухвала і надана її копія. Уповноважена службова особа, якій доручено проведення обшуку, має право заборонити будь-якій особі залишити місце обшуку до його закінчення та вчиняти будь-які дії, що заважають проведенню обшуку. У разі відсутності осіб у житлі чи іншому володінні копія ухвали повинна бути залишена на видному місці у житлі чи іншому володінні особи. При цьому уповноважена службова особа, яка проводить обшук, зобов'язана забезпечити схоронність майна, що знаходиться у житлі чи іншому володінні особи, та неможливість доступу до нього сторонніх осіб. Під час проведення обшуку необхідно виявити та вилучити: 1) сліди, які підтверджують присутність присутинця (злочинців) на місці обшуку (сліди ніг, рук, сліди транспортних засобів); 2) документи, печатки, штампи та бланки, комп'ютерну, копіювальну техніку, інструменти, матеріали, інформаційні джерела, а також інші предмети та речі, які засвідчують факт вчинення підроблення документів, печаток, штампів та бланків. Обсяг і зміст пошукових дій, зокрема, пов'язаних із розкриттям закритих приміщень, схованок, тайників, розбиранням технічного обладнання чи пристроїв тощо, повинні відповідати досяг-

ненню поставленої мети обшуку. Уповноважена службова особа, яка проводить обшук, може прийняти рішення про проведення особистого обшуку осіб, якщо є достатні підстави вважати, що особи, присутні під час обшуку, мають при собі предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження і відмовляються видати їх добровільно. Обшук особи здійснюється особами тієї ж статі. Відомості про проведення особистого обшуку та його результати відображаються в протоколі обшуку. Про проведення обшуку складається протокол у порядку ст. 104 КПК України.

Огляд документів, печаток, штампів та бланків – це слідча (розшукова) дія, яка проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей обставин вчинення злочину, передбаченого ст. 358 КК України, що полягає у вивченні документів за допомогою необхідних прийомів і засобів з метою виявлення і фіксації загальних даних документів, а також наявних ознак і особливостей, що можуть свідчити про факти і обставини, що мають значення для кримінального провадження. Огляд документів повинен мати дослідницький характер. Від знань слідчого, його досвіду і вміння здійснювати такий огляд залежить швидкість і повнота досудового розслідування.

У ст. 237 КПК України визначений порядок огляду, де передбачено, що для участі в огляді має бути запрошений підозрюваний, його захисник, законний представник та інші учасники кримінального провадження. Уявляється, що для проведення огляду документів, печаток, штампів та бланків доцільно запросити експерта, який володіє спеціальними знаннями в криміналістиці та допоможе слідчому в складанні кваліфікованого опису вилученого підробленого документа, печатки, штампу чи бланку. Під час огляду доцільно проводити фотографування, особливо за огляду документів, бланків, що мають важливі особливості, а точний опис яких у протоколі важко відобразити (плями, складки, забруднення тощо, під час огляду старих документів, бланків) та ін. Про проведення огляду складається протокол відповідно до вимог ст. 104 КПК України. Оглянутий речовий доказ підлягає негайному опечатуванню із завіренням підписами осіб, які брали участь у проведенні огляду, і зберігається при кримінальному провадженні.

Арешт майна. Після проведення огляду документа, печатки, штампа та бланка слідчий подає слідчому судді клопотання, погоджене з прокурором, про арешт майна, яке тимчасово було вилучено у підозрюваного. У ст. 169 КПК України визначені підстави припинення тимчасового вилучення майна. Тимчасово вилучене майно повертаєть-

ся особі, в якій воно було вилучено: 1) за постановою прокурора, якщо він визнає таке вилучення майна безпідставним; 2) за ухвалою слідчого судді чи суду, в разі відмови у задоволенні клопотання прокурора про арешт цього майна; 3) якщо клопотання слідчого, прокурора про арешт тимчасово вилученого майна було подано до суду пізніше наступного робочого дня після вилучення майна; 4) клопотання про тимчасовий арешт майна надійшло до суду після закінчення 72 годин з моменту його вилучення.

Залучення експерта для проведення технічної експертизи документа. Проведення експертизи є процесуальною дією, котра передбачає призначення експертизи, проведення досліджень і надання висновку експертом, Експерт залучається, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідно використати наукові, технічні або інші спеціальні знання. Про призначення експертизи слідчий складає постанову відповідно до вимог ч. 5 ст. 110 КПК України. Повне і всебічне технічне дослідження документів здійснюється під час проведення технічної експертизи – техніко-криміналістичного дослідження документів. Об'єктами дослідження є зміст документа, матеріали і знаряддя письма. Запитання, які ставляться слідчим експертові, та його висновок щодо них не можуть виходити за межі спеціальних знань експерта. Висновок експерта не є обов'язковим для слідчого, який здійснює кримінальне провадження. Незгода слідчого з висновком експерта повинна бути вмотивована у відповідній постанові.

Допит свідків. Як свідки насамперед допитуються ті особи, на яких вказує підозрюваний, згодом – його родичі, знайомі, співробітники, однокласники, однокурсники, сусіди та ін. Очевидцями злочину можуть бути, наприклад, пасажери, які разом слідували в транспорті з підозрюваним, працівники установ, де були затримані особи з підробленими документами, особи, які брали участь у затриманні особи з підробленим документом під час його використання або збуту, особи, які були присутніми як поняті під час проведення обшуку затриманої особи з підробленим документом. Під час допиту свідків слідчий з'ясовує, що саме їм відомо стосовно вчинення підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збуту чи їх використання затриманою особою, відомості про затриману особу, що конкретно вони бачили чи чули.

Висновок. Враховуючи вищевикладене, нами пропонується наступний алгоритм дій на початковому етапі розслідування підроблення

документів, печаток, штампів та бланків, їх збуту чи використання: 1) реєстрація заяви, повідомлення або рапорту; 2) проведення огляду місця події; 3) внесення відомостей в ЄРДР; 4) тимчасове вилучення майна; 5) проведення особистого обшуку; 6) допит підозрюваного; 7) застосування тимчасового доступу до речей і документів; 8) проведення обшуку; 9) проведення огляду документів, печаток, штампів та бланків; 10) вирішення питання про арешт майна, яке тимчасово було вилучено у підозрюваного; 11) призначення технічної експертизи документа.

Враховуючи, що кожне кримінальне провадження має певні особливості, то при здійсненні досудового розслідування підrobлення документів, печаток, штампів та бланків на початковому етапі досудового розслідування даної категорії злочинів може виникнути необхідність у проведенні інших слідчих (розшукових) дій.

1. Когутич І.І. Криміналістика: курс лекцій / І.І. Когутич. – К.: Атіка, 2009. – 888 с. – С. 538.

2. Криміналістика: підручник / за ред. П.Д. Біленчука. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Атіка, 2001. – 544 с. – С. 354.

3. Криміналістика: навч. посібник / [Р.І. Благута, Р.І. Сибірна, В.М. Бараняк та ін.]; за заг. ред. Є.В. Пряхіна. – К.: Атіка, 2012. – 496 с.

4. Возгрин И.А. Научные основы криминалистической методики расследования преступлений. Часть III. / И.А. Возгрин – СПб.: Санкт-Петербургский юридический институт МВД России, 1993. – 80 с. – С. 58.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. – Т. 1 / [О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін.]; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. – Х.: Право, 2012. – 768 с.

6. Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань: Наказ Генеральної прокуратури України від 17 серпня 2012 року № 69 із змінами та доповненнями. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://document.ua/pro-edinii-reestr-dosudovih-rozsliduvan-doc110019.html>.

Сорока С.А., Марко С.И. Особенности выявления и первоначального этапа расследования подделки документов, печатей, штампов и бланков, их сбыта или использования.

Исследованы особенности выявления и первоначального этапа расследования подделки документов, печатей, штампов и бланков, их сбыта или использования. Предложен алгоритм действий на начальном этапе расследования этого преступления.

Ключевые слова: выявление, расследование, следственные (розыскные) действия, подделка, документы, печати, штампы, бланки.

Soroka S.O., Marko S.I. The peculiarities of detection and the initial stage of investigation of forgery of documents, seals, stamps and forms, their sale or use.

The peculiarities of detection and the initial stage of investigation of the forgery of documents, seals, stamps and forms as well as their sale or use are explored. The algorithm of actions at the initial stage of investigation of such crime is offered.

Key words: detection, investigation, investigative (searching) activity, forgery, documents, seals, stamps, forms.

Стаття надійшла 15 квітня 2013 р.

УДК 343.2

С.В. Хилюк

NULLA POENA SINE LEGE ЯК СКЛАДОВА ПРИНЦИПУ ЗАКОННОСТІ У ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Присвячено дослідженню змісту правила nulla poena sine lege як складової принципу законності в розумінні Європейського Суду з прав людини, яке відображене у справах з застосування ст. 7 Конвенції про захист прав та основоположних свобод людини.

Ключові слова: nulla poena sine lege, принцип законності, рішення Європейського Суду з прав людини, покарання.

Постановка проблеми. Правила nulla poena sine lege та nullum crimen sine lege становлять ядро принципу законності. Nullum crimen sine lege стосується вирішення питання, яка поведінка є кримінально караною, а nulla poena sine lege – законності покарання. Незважаючи, що це є дві нерозривно пов'язані між собою складові одного принципу кримінального права, їм приділена далеко не однакова увага. За образним висловлюванням Шахрама Дана, у цьому тандемі правило nulla poena sine lege як «бідний родич», хоча така неухважність до нього не має ні виправдання, ні пояснень [2, с. 858–859]. Вимоги принципу законності у кримінальному праві покликані гарантувати право на свободу особи, право на справедливий суд, захистити від свавілля держави, при цьому nullum crimen sine lege адресоване всім людям, які